Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով

ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ин/9946

ЧИЧ
562
2752

2752

Ա/1996

ՀԱՄԼԱՍԵՆՏԻ

ՀԱՄԼԱՍԵՆՏԻ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԼԱԶԱՐԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ

Կ 2716

Печатано по опредѣленію Совѣта Лазаревскаго Института восточныхъ языковъ, на основаніи § 62 ВЫСОЧАЙШЕ утвержденнаго Устава онаго Института. 20 Іюля 1860 года.

Հայաստանի Ազգային Գրադարան
2752-2007

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԾԻՆՈՒԹԵԱՆ ԼԱԶԱՐԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ

ՈՐ Ի ՄՈՍԿՎԱ

ԵՒ ՆԿԱՐԱԿԻՐ ԸՐԴԻ ՀԱՆԳԱՄԱՆԱՑ ՆՈՐԻՆ

Տեարց Լազարեանց Ճեմարանն Արևելեան լեզուաց որ 'ի Մոսկվա՝ կառուցեալ է յամի Տեառն 1815, 'ի Ներգործական Պետական Խորհրդականէ և 'ի Հրամանատար Ասպետէ՝ 'ի Յովհաննէ Լազարեան Լազարեանց, և յեղբօրէ նորա 'ի Յովակիմայ Լազարեան Լազարեանց. և առ 'ի մշտնջենաւոր պահպանութիւն՝ յապահովս է կացուցեալ պէսպէս կարևոր շինուածովք և գլխովք դրամոցն, զորս նուիրեալ են ընդ ժամանակս ժամանակս՝ նախայիշատակեալ հիմնադիրք նորին, և ժառանգք նոցա՝ Յովհաննէս և Խաչատուր Յովակիմեան—Լազարեանք։

Ճեմարանս այս՝ որ առ 'ի պատիւ և 'ի յիշատակ Հիմնադրաց և Պահպանողաց իւրոց՝ կրէ զկոչումն Լազարեան կամ Լազարեան ճեմարան Արևելեան լեզուաց, յամէն 1825 մինչև ցայժմ զտանի ընդ հովանաւորութեամբ Օգոստափառ Կայսերացն Ռուսաց, կալով նախ՝ ընդ գլխաւոր և անմիջական հոգատարութեամբ Զօրագլխապետին Թրնդանօթական զօրաց՝ Կոմսին Ալեքսեայ Անդրէասեան Արաքչէյեվայ, ապա ընդ ընդհանուր տեսչութեամբ Աջակցի Կայսերական Մեծութեան Զօրագլխապետին հեծելազօրաց՝ Կոմսին Աղեքսանդրի Քրիստափորեան Բենկենդորֆայ։ Իսկ այժմ կայ ընդ իշխանապետական վարչութեամբ Պայծառափայլ Կոմսին Ալեքսեայ Գէօդորովիչի Օռլովայ։

Յառաջ քան պայծառութիւն ճեմարանիս՝ հրամանաւ Տէրութեան յօրինեցան 'ի Ս. Պետերբուրգ 'ի Նախարարական ժողովն Ազգային Լուսաւորութեան առանձին կարգադրութիւնք, զորս նոյն իսկ ճեմարանն հրատարակեաց տպագրութեամբ 'ի Հայ և 'ի Ռուս լեզուս յամի Տեառն 1830. տուան ապա և այլ պէսպէս ազատութիւնք, իրաւունք և առանձնաշնորհութիւնք ընդ ժամանակս ժամանակս, որպէս տեսցի և ընդարձակաբար 'ի մատենի կանոնադրութեանցն, որ երկին լեզուօք՝ Հայերէն և Ռուսերէն, տպագրեցաւ աստ 'ի Մոսկվա 'ի տպարանատան ճեմարանի յամին 1852: Իսկ եթէ աստէն իսկ փափաքիցի ընթերցողն ունել ինչ տեղեկութիւն զնպատակէ, զկառավարութենէ, զիրաւանց և զառանձնաշնորհութեանց, ես և զհանգամանաց արտաքին և ներքին կերպաւորութեանց այսր ուսումնարանի, շատասցի եդելովքս 'ի ստորև:

Նպատակ ճեմարանին:

1. Նպատակ ճեմարանին՝ է վարժել զհայազգի և զօտարազգի մանկունս կարևորագոյն ուսմամբք եւրոպական և ասիական լեզուաց այնպէս, զի աւարտողքն 'ի նմա զընթացս ուսմանց ըստ սահմանադրեալն կարգի, եթէ իցեն յաշխարհական վիճակէ՝ կարիցեն ծառայել տէրութեան՝ մտանելով յարքունի պաշտամունս թէ 'ի զինուորականս և թէ 'ի քաղաքականս. իսկ եթէ իցեն յեկեղեցականաց Հայոց՝ կարիցեն ծառայել հայրենի եկեղեցւոյ իւրեանց, ստանձնելով զպաշտօն եկեղեցական՝ ըստ տնօրէնութեան հոգևոր իշխանութեան:

Կառավարութիւն:

2. Գլխաւոր իշխանապետութիւն ճեմարանին յանձն լինի առանձին ումեք կարգելոյ յՕգոստափառ Կայսերէ, որ վարէ զայս պարտաւորութիւն ընդ անմիջական Բարձրագոյն տեսչութեամբ Նորին Մեծութեան:

3. Ի կառավարութիւնն ճեմարանի կացուցաննեն. ա, Հոգաբարձուն. բ, Կառավարիչն. գ, Վերատեսուչն. դ, Խորհրդարանն և ե, Կառավարութիւնն: Ի պէտս գործակատարութեան և հաշուարարութեան ըստ ամենայն մասանց կառավարութեանն՝ կարգի 'ի ճեմարանի Գրագիր, և այլ ումն գործակից նմա:

4. Ն. Սրբազնագոյն Պատրիարգն և կաթողիկոսն ամենայն Հայոց՝ է նախագահ Պատուաւոր Անդամ ճեմարանին. նոյնպէս և վիճակաւոր Արքեպիսկոպոսք Հայոց՝ են Պատուաւոր Անդամք Նորին:

5. Կարգ ընդունելոյ և արձակելոյ զպաշտօնեայս ճեմարանին՝ հիմնաւորի 'ի կանոնս ընկալեալս 'ի վարժարանս որ ընդ Նախարարութեամբ ազգային լուսաւորութեան: Հիմն ունելով զայսոսիկ կանոնս, այն ամենայն պաշտօնեայք՝ որք 'ի վարժարանս Նախարարին Ազգային Լուսաւորութեան ընկալեալ և արձակեալ լինին 'ի Նախարարէն, 'ի Լազարեանց ճեմարանին ընկալեալ և արձակեալ լինին 'ի Գլխաւոր իշխանապետէ Նորին:

6. Գլխաւոր պարտաւորութիւն Հոգաբարձուի ճեմարանին՝ եղեալ կայ յայսմ՝ զի զտանիցէ զհնարս առ 'ի ծաղկեցուցանել զնոյն ճեմարան, և զի ամենայն ոգւով հսկեսցէ 'ի ներգործութիւնս ամենայն անձանց՝ որոց յանձն է կառավարութիւն ճեմարանին: Նա ինքն վճռէ զայն ամենայն գործս 'ի ճեմարանին՝ զորս 'ի վարժարանս Նախարարին ազգային լուսաւորութեան բացորոշեն հոգաբարձուք համալսարանաց և ուսումնական շրջանաց նոցին:

7. Հոգաբարձուն ճեմարանի ընտրեալ լինի 'ի գերդաստանէ Լազարեանց: Եթէ ոք 'ի Տոհմէ Լազարեանց, որում պարտ իցէ ըստ սահմանադրութեանցս այսոցիկ ստանձնել զպաշտօն Հոգաբարձուի. ոչ ունիցի զաստիճան՝ զսեպհականեալն այսմ պարտաւորութեան, յայնժամ պատուոյ աղագաւ կրելով զաստիճանն զայն՝ կարող է լինել տեղակալ նորա, բայց հաստատի տիրապէս 'ի պաշտամունս յայսմիկ՝ երբ արքունի սպասահարկութեամբ ստասցի զաստիճան աւագութեան, որ կարևորն է առ այս վախճան ըստ հասարակաց կանոնի:

8. Կառավարիչն ճեմարանի՝ է անմիջական իշխան և լիակատար կարգաւորիչ Նորին ըստ ամենայն մասանց. և գոլով ստորակարգեալ հոգաբարձուի՝ ընտրեալ լինի 'ի նմանէ համաձայնութեամբ Գլխաւոր իշխանապետին: Նա ինքն կատարէ 'ի ճեմարանի զայն ամենայն պարտաւորութիւնս, զորս կատարեն Կառավարիչք Համալսարանաց և Վարիչք Լիկէոնից (Լիցէյից), Վարժարանաց (Գիմ-

նազիայից), և այլոց նոյնօրինակ ուսումնարանաց։ Է՛ նա և անփոփոխ Նախագահ խորհրդարանի և կառավարութեան ՀԵՄՄԱՐԱՆԻՆ։ Մանրամասն պարտաւորութիւնք և իրաւունք նորա առհասարակ սահմանին յառանձին կարգադրութեան, զոր պարտի տալ Նմա Հոգաբարձուն՝ հաստատութեամբ Գլխաւոր իշխանապետին։ Նմին իսկ Կառավարչի յանձն լինի տալ ամենայն պաշտօնակալաց 'ի ՀԵՄՄԱՐԱՆԻՆ զառանձին կարգադրութիւնս և հրահանգս հաստատեալս 'ի Հոգաբարձուէն։

9. Վերատեսուչն ՀԵՄՄԱՐԱՆԻ է անմիջական օգնական կառավարչի առ հասարակ յամենայն մասունս կառավարութեան 'ի ՀԵՄՄԱՐԱՆԻՆ։ Նա միայն խնամ ունի դաստուրութեանց, և հսկէ 'ի վերայ բարեկարգութեան ՀԵՄՄԱՐԱՆԻՆ և բարեբարոյութեան աշակերտելոց։ 'Ի բացակայութեան կամ 'ի հիւանդութեան կառավարչին՝ սա լցուցանէ զամենայն պարտաւորութիւնս նորա 'ի ՀԵՄՄԱՐԱՆԻ, և նախաթոռ նստի 'ի խորհրդարանի և 'ի կառավարութեան։ Ընտրեալ լինի և կարգի սա առաւելապէս 'ի Թուոյ ուսուցչապետաց ՀԵՄՄԱՐԱՆԻՆ՝ պահելով նաև զպարտաւորութիւն ուսուցչապետի. բայց մարթի ընտրիլ և յօտար անձանց, այսինքն յայնց՝ որք չեցեն 'ի Թուոյ ուսուցչապետաց ՀԵՄՄԱՐԱՆԻՆ։

10. Խորհրդարանին յանձնեալ լինի 'ի ՀԵՄՄԱՐԱՆԻ կարգադրել առհասարակ զամենայն առարկայս ուսմանց։ Խորհրդարանն ընդ նախագահութեամբ Կառավարչին՝ բաղկանայ 'ի վերատեսչէն, յուսուցչապետաց, և յաւագ վարժապետաց։ Բաց յայդցանէ՝ յանդամն խորհրդարանին մարթին ընտրեալ լինել հաւանութեամբ Հոգաբարձուին՝ նաև այլանձինք համբաւեալք ուսումնականութեամբ կամ փորձառութեամբ 'ի դաստիարակութեան մանկանց, և որք յանձն առնուցուն գործակից լինել յառաջադիմութեան ՀԵՄՄԱՐԱՆԻՆ։ Առարկայք, պարտաւորութիւնք և կարգ գործակատարութեանց 'ի խորհրդարանի աստ՝ նոյն են ամենեին որ ինչ 'ի խորհրդարանս համալսարանաց և լիկէոնից եղելոց ընդ իշխանութեամբ Նախարարին ազգային լուսաւորութեան։

11. Կառավարութեան ՀԵՄՄԱՐԱՆԻՆ յանձն լինի բարեկարգել զտնտեսական և զքաղաքական գործս։ Կառավարութիւնն ընդ նախագահութեամբ Կառավարչի ՀԵՄՄԱՐԱՆԻՆ՝ բաղկանայ 'ի վերա-

տեսչէն, և 'ի չորից խորհրդականաց, զորս հաստատէ Հոգաբարձուն, զմին՝ յուսուցչապետաց կամ յաւագ վարժապետաց ՀԵՄՄԱՐԱՆԻՆ, իսկ զերիսն՝ 'ի Հայոց հանապազ 'ի Մոսկվա բնակելոց։ Առարկայք, պարտաւորութիւնք և կարգ գործակատարութեանց 'ի Կառավարութեան ՀԵՄՄԱՐԱՆԻՆ նոյն են, որ ինչ 'ի Կառավարութեան Համալսարանաց և Լիկէոնից ընդ իշխանութեամբ Նախարարին Ազգային Լուսաւորութեան եղելոց։

12. Աշակերտք ՀԵՄՄԱՐԱՆԻՆ բաժանին 'ի հասութատուս և 'ի կէսհասութատուս։ Աշակերտք հասութատուք բնակեալք 'ի ՀԵՄՄԱՐԱՆԻ՝ ընդունին բաց յուսմանց նաև զՀանդերձս և զկերակուր. իսկ կէսհասութատուք որք երթևեկեն 'ի ՀԵՄՄԱՐԱՆԻՆ վասն ուսման՝ ընդունին միայն զՃաշ։ Թիւ հասութատուաց սահմանի 'ի 140 աշակերտս, և եթէ տեղին ներեսցէ՝ թիւ նոցա մարթի և ևս առաւելուլ առաջարկութեամբ Կառավարչին և հաստատութեամբ Հոգաբարձուին։ Թիւ կէսհասութատուաց ոչ բացորոշի, այլ կախի զկարգադրութենէ Կառավարչին և Հոգաբարձուին։

13. 'Ի Թուոյ 140 հասութատուաց՝ չորեքին են հասութատուք Նորին Կայսերական Մեծութեան, և դաստիարակին ծախիւք Արքունի Գանձատան։ Չորեքտասան աշակերտք 'ի բնակչաց Կաւկասու և յայնկոյս Կաւկասու եղելոց՝ դաստիարակին նոյնպէս արքունի ծախիւք, և պատրաստին պաշտօնեայ 'ի սահմանս Կաւկասու և յայնկոյս Կաւկասու։ Երեսուն աշակերտք անուանին Լազարեան հասութատուք, և դաստիարակին տոկոսեօք դրամագլխոցն ընծայելոց 'ի գերդաստանէ Լազարեանց, և եկամտիւք կալուածոց շնորհելոց 'ի նոցանէ ՀԵՄՄԱՐԱՆԻՆ։ Երկուքյաշակերտաց անուանին Գասպարեան հասութատուք, և վարժին տոկոսեօք դրամագլխոցն ընծայելոյ 'ի Գասպարեան վաճառականէն։ Գտանին նաև երկու հասութատու աշակերտք՝ որք կոչին Մնացականեան հասութատուք, և պահպանին տոկոսեօք դրամագլխոցն ընծայելոյ 'ի Մնացական անուն քաղաքացւոյ Տփխիսայ։ Քսան աշակերտք յեկեղեցականաց կրթին եկամտիւք եկեղեցեաց Հայոց՝ որ 'ի Ս. Պետերբուրգ և 'ի Մոսկվա. որոց վասն ևս ըստ կարգաւորութեան Սիւնհոդոսին Ս. Էջմիածնի՝ կայսերական հրամանաւ հաստատեալ է 'ի ՀԵՄՄԱՐԱՆԻ առանձին Բաժին կամ Բաշխ (отдѣленіе)։ Իսկ մնացեալ եօթա-

նասուն աշակերտք դաստիարակին ծախիւք ծնողաց կամ աղգականաց, և անուանին ուսանողք սեպհական հասութիւն։

14. Դ Թիւս հասութատուաց Նորին Կայսերական Մեծութեան ընկալեալ լինին որդիք աղքատ՝ բայց գովութեամբ ծառայող՝ աստիճանաւորաց, առաւելապէս ի Հայոց, ի Վրաց և ի Թաթարաց՝ բնակելոց ի Ներքին Նահանգս Ռուսաստանի, ըստ խնդրոյ ծնողաց կամ աղգականաց. զորոց զինդիրն միջնորդութեամբ Գլխաւոր Իշխանապետի ձեմարանին պարտ է առաջի առնել Բարձրագոյն բարեհաճութեան Նորին Մեծութեան։ Հասութատու ուսանողք ի Կաւկասէ և յայնկոյս կողմանց Կաւկասու՝ ընտրին ըստ անմիջական բացորոշութեան գլխաւոր Կառավարչաց այնց կողմանց՝ ի բնակչաց անդր ծնելոց, և ի մանկանց աստիճանաւորաց Ռուսաց։ Լազարեան և Գասպարեան հասութատուք ընտրին յորդւոց աղքատազոյն ծնողաց Հայոց՝ առաւելապէս որքք, ըստ առաջարկութեան Խորհրդարանին և հաստատութեան Հոգաբարձուին։ Ծնողք, որք յօժարին տալ զմանկունս իւրեանց ի դասս հասութատուաց, տան վասն այսր զինդրագիր Հոգաբարձուին, նոյն և զառանձին վկայական ի սակս աղքատ վիճակի իւրեանց։ Հասութատուք յեկեղեցականց ընտրին յորդւոց եկեղեցական պաշտօնէից Լուսաւորչական դաւանութեան Հայոց. նոյնպէս և այն անձինք ի Հայոց, որք ցանկան զորդիս իւրեանց նուիրել ի վիճակ եկեղեցական։ Ընկալեալ լինին նոքա բացորոշութեամբ Հոգաբարձուի ձեմարանին՝ հաւանութեամբ եկեղեցական իշխանութեան Լուսաւորչական Հայոց։

15. Ծնողք և աղգականք, որք յօժարին կարգել զորդիս իւրեանց ի Թիւս աշակերտաց սեպհական հասութիւն ուսանողաց և կէսհասութատուաց, տան զինդրագիր Կառավարչի ձեմարանին։ Յամենայն խնդրագիրս, որ տուեալ լինին յաղագս ընդունելոյ զմանկունս ի ձեմարանն, պարտ է յարել նաև զվկայականս վասն ծնընդեան և մկրտութեան, այլ և վասն պատուաստի ծաղկան, և զկոչմանէ ծնողացն, ըստ հասարակաց սահմանադրութեան։

16. Ամենայն աշակերտք, որք ընկալեալ լինին ի ձեմարանն, յառաջագոյն փորձին։ Ընկալեալքն յառաջին կամ ի ստորին դասատունն՝ պարտին գիտել ընթեռնուլ և գրել ի Ռուսաց կամ ի Հայոց լեզուի, ևս և գիտել զառաջին կանոնս թուաբանութեան։ Աշակերտք մարթին ընկալեալ լինիլ ոչ միայն յառաջինն, այլ և

ուղղակի յերկրորդ, յերրորդ և ի չորրորդ դասատունն, եթէ ի հարցափորձութեան անդ ցուցանիցեն՝ թէ ունին արդէն զբաւական գիտութիւն այնց առարկայից, որք աւանդին ի ստորին դասատանն։ Յառաջին և յերկրորդ դասատունս ընկալեալ լինին մանկունք, որք չիցեն պակաս քան զտասնամեայ հասակն, և ոչ աւելի քան զերեքտասանն. իսկ յերրորդ և ի չորրորդ դասատունս այնք, որք չիցեն աւելի քան զՀնգետասանամեայս։ Ի հարցափորձի աշակերտաց յԱսիական կողմանց եկելոց՝ ըստ բացորուշութեան Խորհրդարանի և ըստ հաստատութեան Հոգաբարձուի շնորհեալ լինին ինչ ինչ բացառութիւնք։

17. Իւրաքանչիւր հասութատուք թէ յարքունուստ և յեկեղեցեաց խնամեալք և թէ ի ծնողաց պահպանեալք՝ յիւրաքանչիւր ամի վճարեն ձեմարանին երեք հարիւր ռուպլի արծաթ։ Բացյայտմանէ, ի մտանել աշակերտաց ի ձեմարանն՝ ի սկիզբն նախնական պիտոյից վճարեն միանգամ միայն երեսուն և հինգ ռուպլի արծաթ։ Ծնողք կամ աղգակիցք կէսհասութատու աշակերտաց վճարեն հարիւր վեթասուն ռուպլի արծաթ ի տարւոջ։ Հատուցումն դրամոց առհասարակ վասն իւրաքանչիւր աշակերտաց լինի երկիցս յամին, յառաջին աւուր Յունվարի և յառաջին աւուր Յուլիսի։ Եթէ յընթացս Յունվարի և Յուլիսի սեպհական հասութիւն դաստիարակեալ աշակերտք ոչ վճարեսցեն զպահանջեալ դրամն, արձակեալ լինին նոքա ի ձեմարանէն։ Եթէ ոք ի հասութատուաց յընթացս կիսոյ տարւոյ ի սակս զինչևիցէ պատճառի արտաքս ելանիցէ ի ձեմարանէ, վճարն դրամոյ նորա ոչ դարձուցանի նմա յետ, այլ մնայ յօգուտ ձեմարանին։

18. Առարկայք ուսմանց ձեմարանին են

Ա. Ուսումն կրօնական։

Բ. Արևելեան լեզուք. 1, Հայոց. 2, Արաբացւոց. 3, Պարսից. 4, Տաճկաց. 5, Վրաց և 6, Թաթարաց։

Գ. Առարկայք աւանդեալք ի վարժարանս (Գիմնազիայս), որք են. 1, Գրականութիւն Ռուսաց. 2, Մաթեմատիկա և Բնագիտութիւն. 3, Աշխարհագրութիւն զոյգ ընդ վիճակագրական տեղեկութեանց. 4, Պատմութիւն ընդհանուր և Ռուսաց. 5, Օրէնք Ռուսաց. 6, Լատինական լեզուն. 7, Գերմանական. 8, Գաղղիականն։

դ. Աբուեստք. 1, Վայելչագրութիւն. 2, Նկարչութիւն և Գծագրութիւն. 3, Կաքաւումն։

19. Աշակերտք, որք պատրաստին յեկեղեցական վիճակ Լուսաւորչական Հայոց դաւանութեան, ուսանին զՀետագայ առարկայս. 1, զլեզուն Ռուսաց, ևս և զմին Եւրոպականաց, այն է՝ կամ զԳաղղիացւոց կամ զԳերմանացւոց. զլեզու Հայոց, ևս և զըզմին յարևելեան լեզուաց, այն է՝ կամ զՊարսից, կամ զՑաճկաց, կամ զԹաթարաց. 2, զՄաթեմատիկա, զԲնաբանութիւն, զԱշխարհագրութիւն և զՊատմութիւն. իսկ յարուեստից անտի՝ զըզՎայելչագրութիւն և զՆկարչութիւն. 3, զՈւսումն Կրօնական և զԱրացուցիչ գիտութիւնս, որք պարունակեն զՀետագայ մասունս, այնք են՝ բովանդակն Հաւատապատում Աստուածաբանութեան՝ համաձայն կանոնաց եկեղեցւոյ Լուսաւորչական Հայոց, բովանդակն մեկնութեան Աստուածաշունչ գրոց, Բացատրութիւն Պատարագի, և Պատմութիւն Եկեղեցական։ Բաց յայդցանէ՝ բացատրեալ լինին նոցա պարտաւորութիւնք ճշմարիտ հովուաց եկեղեցւոյ առ աստուծան իւր, առ Կառավարութիւնն և առ մարդիկ առհասարակ։ Աշակերտաց՝ նուիրողաց զանձինս՝ ի վաճառականութիւն, աւանդին լրացուցիչ գիտութիւնք, այնք են՝ Տումարագիտութիւն, ևս և գիտութիւնք վերաբերեալք առ վաճառականութիւն և առ վաճառելի նիւթս։

20. Առհասարակ ամենայն աշակերտք ճեմարանին՝ բաց յեկեղեցականաց, պարտաւոր են ուսանել զմին Արևելեան լեզուաց՝ ըստ սեպհական ընտրութեան իւրեանց, զՑաճկացն, զՊարսիցն, կամ զԹաթարացն՝ օգնութեամբ Արաբացի լեզուին։ Ամենայն Հայք առանց բացառութեան պարտին ուսանել զլեզուն Հայոց, Վիրք՝ զՎրացն, Թաթարք՝ զԹաթարացն։ Կաւկասեան հասութատու աշակերտք ուսանին զլեզու սահմանաց իւրեանց։ Ուսումն Գերմանական և Լատին լեզուաց ոչ է պարտաւորութիւն վասն ամենայն աշակերտաց, այլ թողեալ լինի՝ ի կամս նոցա՝ ուսանիլ զայնս, կամ ոչ։ Աշակերտք որք պատրաստեն զանձինս մտանել՝ ի Համալսարան, հարկաւ պարտին ուսանել զլեզուն Լատինական։

21. Բովանդակ տեղութիւն ուսմանց բաժանի յութ դասակարգս, յորոց վեցք՝ են աւանդեալքն՝ ի Գիմնազիայս, կամ հանրականք. իսկ երկուք՝ մասնականք կամ վերինք, ՝ի պէտս Արևելեան լեզուաց։ Բաց յայսցանէ զոյ՝ ի ճեմարանի և առանձին Նախակրթական բաժին՝ ի սակս վարժութեան մատաղահաս մանկանց. զոր Իշխանապետքն Յովհաննէս և Խաչատուր Յովակիմեանք—Լազարեանք յամի 1850 հրամանաւ Տէրութեան հաստատեցին առ յիշատակի վաղամեռիկ մանկանն Յովհաննու Խաչատրեան Լազարեանց՝ նուիրելով՝ ի պահպանութիւն նորին զվաթսուն հազար ռուպլի արծաթ։ Բաժանումն առարկայից ըստ դասատանց, և կարգումն ժամուց ուսմանց, յանձն լինի Խորհրդարանի ճեմարանին՝ հաստատութեամբ Հոգաբարձուին։ Ուսումն Արևելեան լեզուաց սկսանի՝ ի ստորին Գիմնազիական դասատունս, և աւարտեալ լինի՝ ի վերին կամ՝ ի մասնական դասատունս։ Վերին դասատունքս առաւելապէս կարգին յուսումն Արևելեան Գրականութեան, ՝ի զործագրական վարժութիւն Արևելեան լեզուաց, և՝ ի դասատուութիւն Գրականութեան Ռուսաց։ Դասատուութիւնն՝ ի ճեմարանի աւանդի այնու եղանակաւ, որ արդէն ընկալեալ է կամ յապայն ընկալեալ լիցի՝ ի վարժարանս՝ ընդ իշխանութեամբ Նախարարին ազգային Լուսաւորութեան եղեալս։

22. Ի պէտս դասատուութեան՝ ի ճեմարանի կարգին Դասատուք Կրօնական ուսմանց, Ուսուցչապետք, Աւագ և Կրտսեր վարժապետք։ Դասատուք Կրօնական ուսմանց կարգին առ աւանդել զուսումն Կրօնի, մին՝ վասն Ռուսաց դաւանութեան, և միւսն՝ վասն Լուսաւորչական Հայոց դաւանութեան։ Բաց յայդցանէ, առ ուսուցանելոյ զլրացուցիչ գիտութիւնս՝ աշակերտաց պատրաստողաց զինքեանս առ եկեղեցական վիճակ, կարգի ոմն Դասատու յեկեղեցականաց Լուսաւորչական Հայոց։ Ուսուցչապետք կարգին. 1, վասն Ռուսաց Գրականութեան. 1, վասն Հայոց լեզուի. 1, վասն Արաբացւոց և Պարսից. և 1, վասն Տաճկաց և Թաթարաց։ Աւագ Ուսուցիչք կարգին՝ 1, վասն Գրականութեան Ռուսաց. 1, վասն Հայկականին. 1, վասն Արաբացւոց և Պարսից. 1, վասն Վրաց. 1, վասն Թաթարաց և Տաճկաց. 1, վասն Լատին լեզուի. 1, վասն Օրինագիտութեան Ռուսաց. 2, վասն Մաթեմատիկայի (յորոց մին ուսուցանէ զԲնագիտութիւն, իսկ միւսն՝ զԵրկրաչափութիւն). 1, վասն Պատմութեան (որ և ուսուցանէ զՔաղաքագիտական Աշխարհագրութիւն զոյգ ընդ Վիճակագիտական տեղե-

կութեանց). և 1, վասն Վաճառագիտութեանց: Կրտսեր Ուսուցիչք կարգին. 1, վասն Ռուսաց. 1, վասն Հայոց. 1, վասն Գաղղիացւոց. և 1, վասն գերմանական լեզուի: Բաց 'ի դոցունց՝ գըտանին ևս 'ի ճեմարանի. 1, Ուսուցիչ Պատկերահանութեան և գծագրութեան. և 1 ևս՝ վասն Վայելչագրութեան: 'Ի կարգելն զՈւսուցչապետս և զՈւսուցիչս՝ պահպանին կանոնք հաստատեալք 'ի սակս կարգելոյ զՈւսուցչապետս 'ի Լիցէյս, և զՈւսուցիչս 'ի Գիմնազիայս՝ ընդ տեսչութեամբ Նախարարին ազգային Լուսաւորութեան դրեալս:

23. 'Ի սակս ժամուց դասատուութեան ուսմանց, բաժանման ժամանակաց, ազատութեան ժամանակի յուսմանէ, եղանակի հարցաքննութեան, և այլոց մանրամասն հանգամանաց Ուսումնական կազմածոյ Ճեմարանին, ընկալեալ լինին այն կանոնք՝ որք արդէն սահմանեալ են 'ի պէտս Լիցէյից և Գիմնազիայից՝ ընդ տեսչութեամբ Նախարարին ազգային Լուսաւորութեան եղելոց:

24. Վասն հսկողութեան 'ի վերայ աշակերտաց՝ կարգին առանձին 'ի Ճեմարանի աւագ և կրտսեր վերակացուք, որք անմիջապէս ստորադրին Վերատեսչին:

25. 'Ի Ճեմարանի գտանին Նպաստք ուսումնականութեան. 1, Մատենադարան. 2, Դրամադարան. 3, Թանգարան Բնագիտութեան և Չափագիտութեան: Խնամակալութիւն դոցին յանձն լինի Վերակացուաց կամ Վարժապետաց՝ ըստ ընտրութեան Կառավարչին և հաստատութեան Հոգաբարձուին:

Իրաւունք և առանձնաշնորհութիւնք:

26. Ճեմարանին պարգևեալ են այն ամենայն իրաւունք և առանձնաշնորհութիւնք, զորս ունին Լիցէյք՝ ընդ տեսչութեամբ Նախարարին ազգային Լուսաւորութեան դրեալք: Յայսոսիկ իրաւունս հիմնեալ. ա, Ունի Ճեմարանն զիւր սեպհական կնիք՝ գծագրութեամբ Կայսերական Արծուէնշանին: բ. Ազատ է 'ի վճարելոյ զկշռական դրամս յառաքելն զնամակս և զայլ իրս առ գործադրութիւն իւր վերաբերեալս, եթէ չիցեն այնք ծանր քան զմի փութ: գ. Ազատ է 'ի կիրառութենէ արծուէնշան թղթոց, և 'ի վճարելոյ զսակ հարկաց, և յայլոց հարկատուութեանց, և առհասարակ յամենայնէ՝ որ վերաբերին առ գործադրութիւնս նորին: դ. Ունի իրաւունս յանուն իւր 'ի լոյս ընծայել զճառս, զքննութիւնս, ըղձուցակս, և զհաշիւս. միայն թէ այնք կանխաւ զննեսցին 'ի Խորհրդարանի՝ ըստ կանոնաց Քննողաց զգիրս: ե. Զայն ամենայն մատեանս, զորս 'ի սակս ուսումնական պիտոյից տացէ բերել յօտար աշխարհաց, թոյլ տուեալ լինի մուծանել յայս Տէրութիւն առանց վճարելոյ զարքունի հարկս: զ. Ազատ է 'ի վճարելոյ զտնական հարկս վասն շինուածոցն իւրեանց պատշաճելոց, թէ 'ի տալոյ իջևանս զօրաց, և թէ 'ի վճարելոյ դրամս. Նոյնպէս ազատ է և յայլ ամենայն քաղաքական հարկատուութեանց, բաց 'ի յարդարելոյ զքարայատակ փողոցի և 'ի լուցմանէ լապտերաց: է. Ունելով զիւր սեպհական Տպարան, մարթի ունել և զկրպակ գրավաճառութեան:

27. Ամենայն աստիճանաւորք 'ի Ճեմարանի ունին իրաւունս Կայսերական ծառայութեան, և վայելեն զամենայն արտօնութիւնս պարգևեալս անձանց ծառայողաց 'ի վարժարանս՝ ընդ տեսչութեամբ Նախարարին ազգային Լուսաւորութեան եղեալս, իմա՝ 'ի Լիցէյս Դէմիդովեան և Բեզբորոտկինեան. Նոյնպէս և 'ի վարժարանի Ազնուականաց և 'ի Գիմնազիայս՝ որ 'ի Մոսկվա, և յայլ նման ուսումնարանս: Կառավարիչն, Վերատեսուչն, Դասատուք Կրօնական ուսմանց, Դասատուք լրացուցիչ եկեղեցական ուսմանց, Ուսուցչապետք, Աւագ և Կրտսեր վարժապետք, Ուսուցիչն Նկարչութեան, և Վերակացուք Ճեմարանին, նոյնպէս և ընտանիք նոցա ընդունին զմշտնջենաւոր թոշակ, և առ մի նուագ նպաստ դրամոց: Իսկ թոշակք և նպաստք այլոց պաշտօնատարաց Ճեմարանին և ընտանեաց նոցա սահմանին ըստ հասարակաց կանոնադրութեան: Այս ամենայն ծախք վճարին 'ի գումարէ արքունի Գանձատան: Վասն այսորիկ 'ի թոշակաց անտի ծառայողաց 'ի Ճեմարանի՝ 'ի բաց առեալ լինի յօգուտ Գանձարանին օրինադրեալ մասնն:

28. Աշակերտք ուսանողք 'ի Ճեմարանին՝ ժառանգեն զյետագայ իրաւունս:

ա. Աշակերտաց՝ յառաջադէմ զարգացելոց 'ի բովանդակ լրացեալ ուսմունս՝ ոչ միայն 'ի հանրական՝ այլև 'ի մասնական դասատունս, և արժանացելոց գովասանական վկայականաց, 'ի մտա-

նելն 'ի քաղաքական ծառայութիւնս՝ տուեալ լինի երկոտասանե-
րորդ աստիճան. և 'ի յառաջանալն յաստիճանս՝ համարեալ լի-
նին նոքա յառաջին դասակարգի. իսկ 'ի մտանելն 'ի զինուորական
ծառայութիւն՝ ունին նոքա իրաւունս հաւասարս Ուսանողաց (Սը-
տուդենթից) Համալսարանաց՝ առ ստանալոյ զառաջին աստիճան
զօրական Պաշտօնակալի (Օֆիցերի), եթէ միայն հմտութեամբ
պաշտամանն արժանի լինիցին այնմ։

բ. Աշակերտք, որք աւարտեն զընթացս ուսմանց 'ի հասարակ
կամ 'ի Գիմնազիական դասատունս, ստանան զամենայն իրաւունս
այնց աշակերտաց, որք աւարտեն զուսմունս 'ի Նահանգական Գիմ-
նազիայս։ Ըստ այսմ կանոնի՝ յառաջադէմ աշակերտքն զկնի ա-
ւարտելոյ զԳիմնազիական գիտութիւնս, եթէ ոչ կամիցին ուսանիլ
զգիտութիւնս 'ի բարձր կամ 'ի մասնական դասատունս, այլ կա-
մին արտաքս ելանել 'ի ճեմարանէ, վարձատրին ոսկեղէն կամ ար-
ծաթի մետալիս՝ գովասանական վկայագրով և մատենիւք, ըստ դա-
տողութեան Խորհրդարանի ճեմարանին, և հաստատութեան Հո-
գաբարձուին։ Աշակերտք, որք գովանի յառաջադիմութեամբ ա-
ւարտեն զԳիմնազիական գիտութիւնս, և ըստ ծագման ծննդեան
իւրեանց ունին իրաւունս մտանելոյ ՅԱրքունի ծառայութիւն, և
գանձեն ինքեանց զլիակատար գիտութիւն օրինաց Ռուսաց, յելա-
նելն իւրեանց 'ի ճեմարանէ՝ վարձատրին աստիճանաւ չորեքտասա-
ներորդ կարգի։ Իսկ աշակերտք 'ի զաւակաց անձնական Պատուար-
ժան Քաղաքացեաց, վաճառականաց և ժողովրդականաց (մեշչա-
նին), արժանացեալք ընդունել 'ի վարձ զոսկի կամ զարծաթի մե-
տալս, ստանան զկոչումն Պատուարժան Քաղաքացեաց։

գ. Աշակերտք ճեմարանին՝ որք ոչ աւարտեն զամենայն Գիմնա-
զիական գիտութիւնս, և ելանեն 'ի ճեմարանէն՝ յետ աւարտելոյ
զուսմունս 'ի հինգերորդ կամ 'ի չորրորդ դասատունս, ընդունին
զվկայագիր, յորում նշանակին առարկայք ուսմանց, և յառաջա-
դիմութիւնն յիւրաքանչիւրսն յայնցանէ։ Հիմն ունելով զայսպի-
սի վկայագիրս, եթէ 'ի նոսին նշանակեալ իցէ բաւականապէս յա-
ռաջադիմութիւնն յամենայն առարկայս բացորոշեալս 'ի ցուցակին՝
որ եղեալ կայ 'ի 600 տնահամարն երրորդ հատորոյ Օրինաց յա-
ղագս ծառայութեանց նշանակելոց 'ի Տէրութենէն, 'ի հինգերորդ

շարունակութեան, աշակերտք ճեմարանին 'ի բարձրանալն յառա-
ջին կարգ աստիճանի կամ Պատուարժան Քաղաքացւոյ՝ ազատեալ
լինին յայնմ հարցափորձութենէ, զոր պահանջէ վերոյիշեալ տնա-
համարն։ Իսկ այն աշակերտք, յորոց 'ի վկայագիրս ցուցանին ոչ
ամենայն առարկայք նշանակեալք 'ի ցուցակին, կամ թէ յոմանս
յայնցանէ նշանակեալ իցէ անբաւական վկայութիւն, այնպիսիքն
օրինաւոր կարգաւ հարցափորձեալ լինին թէ 'ի սոյնս և թէ 'ի պա-
կասեալ առարկայսն։

դ. Աշակերտք ճեմարանի, որք պատրաստեն զանձինս առ վա-
ճառականութիւն, յաւարտելն զբովանդակութիւն ուսմանց՝ ստա-
նան զայն ամենայն իրաւունս և արտօնութիւնս, զորս ընդունին ա-
շակերտք ուսանողք 'ի վերնագոյն վարժարանս վաճառականութեան
(Պանսիօն)՝ որ 'ի Ս. Պետերբուրգ։ Ըստ այսմ այնք յաշակերտաց
ճեմարանի, որք ըստ իրաւանց ծննդեան ոչ պատշաճին առ սերընդ-
ական Պատուանուն Քաղաքացութիւն, յետ աւարտելոյ զբովան-
դակ ուսմունս 'ի ճեմարանի՝ արժանի լինին ընդունել 'ի Կառավա-
րող Սինկղիտոսէն զկոչումն անձնական Պատուանուն Քաղաքացու-
թեան։

ե. Ուս. քաջալերութիւն աշակերտաց ճեմարանին զերազանցե-
լոց 'ի տարեկան հարցաքննութեան՝ տուեալ լինին պարգևք. որոց
ուսանիցեն 'ի հանրական և 'ի Գիմնազիական դասատունս՝ պարգևքն
աւուեալք աշակերտաց Գիմնազիայից. իսկ որոց ուսանիցեն 'ի մաս-
նաւոր դասատունս՝ պարգևքն տուեալք 'ի Լիցէյս՝ ընդ տեսչու-
թեամբ Նախարարին ազգային Լուսաւորութեան գտեալս։

Պարտականութիւնք աշակերտաց։

29. Ուս հասարակ ամենայն աշակերտք ճեմարանին, թէ ուսա-
նողք արքունի թոշակաւ և թէ ուսանողք գլխով դրամաց ճեմա-
'ռանին, այն է Հասութատուք Նորին Կայսերական Մեծութեան,
աշակերտք Կաւկասայինք և յայնկոյս Կաւկասու եղեալք, և Լազա-
րեան աշակերտք, պարտական են աւարտել զբովանդակութիւն ուս-
մանց 'ի ճեմարանի, և ապա անհրաժեշտ ծառայել զամս վեց. Հա-
սութատուքն Նորին Կայսերական Մեծութեան՝ անդ, ուր Կայսե-

բական Մեծութիւնն հրամայէ, ըստ առաջարկութեան Գլխաւոր Իշխանապետի Ճեմարանին. Հաստատութքն 'ի սահմանաց Կովկասու և յայնկոյս Կովկասու եղեալք՝ անպատճառ 'ի նոյն սահմանս, ըստ բացորոշելոյ Գլխաւոր Կառավարչաց այնց տեղեաց: Լազարեան Հաստատութքն՝ ըստ որոշելոյ Հոգաբարձուի Ճեմարանին՝ կարգին կամ 'ի Ճեմարանի անդ՝ իբր վերստին աւանդիչք ընկալեալ ուսմանց, իբր վերակացուք, իբր կրտսեր ուսուցիչք Արեւելեան լեզուաց, և կամ յայլ վարժարանս Հայոց՝ ըստ հասարակ կանոնաց: Սակայն Լազարեան Հաստատութք՝ թոյլտուութեամբ Հոգաբարձուին կարող են ազատաբար մտանել 'ի ծառայութիւն և կամ 'ի Համալսարանս՝ առ կատարելագործելոյ զանձինս 'ի գիտութիւնս, պարտաւոր գոլով յետ աւարտելոյ զուսմունս 'ի Համալսարանի՝ նոյնպէս ծառայել զամս վեց 'ի Ճեմարանի, եթէ յայսմ պարտաւորութենէ ոչ ազատեսցին 'ի Հոգաբարձուէն: Ցրնթացս այսց ամաց ոչ ոք 'ի վերոյ գրեալ Հաստատութեանց մարթի արձակիլ 'ի Ճեմարանէ, բաց 'ի գիպուածոյ ծանր հիւանդութեան, բայց և յայնժամ պյսու անփոփոխ պայմանաւ՝ զի յառողջանալն 'ի հիւանդութենէն՝ դարձցի վերստին 'ի նոյն ծառայութիւն, ըստ բացորոշելոյ վերոյ գրեալ մեծաւորաց, առ աւարտելոյ զանկատար մնացեալ ժամանակն ծառայութեան:

'Ի Համալսարանին Մոսկվայ գտանին հինգ պարապ տեղիք վասն Սուրգենեան յաշակերտաց Ճեմարանին, որք յետ աւարտելոյ անդանօր կամ զլիակատար կամ զԳիմնազիական ուսմունս, ցանկան լնել նաև զաստուածութիւնս 'ի Համալսարանի: 'Ի սակս իւրաքանչիւրոց այսց Սուրգենեանց տուեալ լինի յԱրքունի Գանձարանէ երեքհարիւր ռուբլի արծաթ, համաձայն այնմ օրինաց՝ ըստ որոց վճարեալ լինին այդպիսի դրամք 'ի պէտս Սուրգենեանց 'ի Կովկասեան աշակերտաց: Նոքա ընակին խառն ընդ Սուրգենեանց Կովկասեան աշակերտաց, և կան ընդ տեսչութեամբ մի և նոյն Գլխաւոր Վերատեսչի: Սոյն այս Սուրգենեանք 'ի Լազարեան Ճեմարանէն՝ յետ աւարտելոյ զուսմունս 'ի Համալսարանի անդ, ըստ կարգադրութեան Հոգաբարձուի Ճեմարանին՝ կամ մնան 'ի Ճեմարանի անդ՝ առ 'ի կատարել զպէսպէս պարտաւորութիւնս, և ծառայել անդանօր ոչինչ պակաս քան զվեց ամս, և կամ արձակեալ

լինին 'ի Հոգաբարձուէն՝ առ 'ի ծառայել 'ի կողմանս Կովկասու և կամ անդր քան զԿովկաս. ուրանօր նոյնպէս պարտին ծառայել զամս վեց, և փայելեն զայն զամենայն իրաւունս, որք սեպհական են Սուրգենեանց Կովկասեան աշակերտաց առհասարակ:

Ոմանք 'ի Լազարեան Հաստաթատուաց՝ ըստ բացորոշելոյ Հոգաբարձուին՝ կարեն նոյնպէս պատրաստել զինքեանս 'ի վի՛ճակ վաճառականութեան: Եւ այդպիսիք յաւարտելն զուսմունս՝ ըստ բացորոշելոյ Հոգաբարձուին կարեն յանձն առնուլ զվիճակ վաճառականութեան, կամ մնալ 'ի Ճեմարանի, և կամ կարգիլ ուսուցիչ յայլ դպրոցս Հայոց: Ցերկոսին վերջին դիպուածս փայելեն նոքա զայն ամենայն իրաւունս՝ որ սեպհական են աշակերտաց պատրաստողաց զինքեանս՝ յարքունի ծառայութիւն, պարտաւոր գոլով նոյման այնց ծառայել զամս վեց:

Գասպարեան Հաստաթատուք յաւարտելն զուսմունս՝ արձակեալ լինին 'ի Ճեմարանէ, առ ստանձնելոյ ըստ կամաց իւրեանց զգործս վաճառականութեան:

Գերազանցեալքն յուսմունս վաճառականութեան 'ի Լազարեան Հաստատուաց՝ ըստ առաջադրութեան Հոգաբարձուի Ճեմարանին և ըստ հաստատութեան Գլխաւոր Իշխանապետին՝ մարթին ըստ ներելոյ հանգամանաց առաքիլ յայլ երկիր արտաքոյ սահմանաց Տէրութեան՝ առ կատարելագործելոյ զանձինս յուսմունս և 'ի գործս վաճառականութեան, ընդունելով զթուղթ արձակման:

Աշակերտք, որ յեկեղեցական վիճակէ, յաւարտելն զբովանդակութիւն ուսման՝ անկանին ընդ իշխանութեամբ եկեղեցական Մեծաւորաց Լուսաւորչական Հայոց:

Դիւանատուն Ճեմարանին:

30. Ճեմարանն ունի զԴիւանատուն, յորում յօրինին գրագրութիւնք թղթոց՝ որք առաքին անտի արտաքս, և որ ընկալեալ լինին 'ի ներքս. և համառօտաբար նշանակին յայնս բովանդակութիւնք իւրաքանչիւր թղթոց, թուահամարք այնոցիկ, և օրն՝ յորում ընկալեալ կամ առաքեալ լինին: Ցայսմ իսկ դիւանատան պահպանի դիւանն գործոց, և ցուցակագիր նոցին:

Հայաստանի ... գրադարան

Հիւանդանոց Ճեմարանին։

31. Ի Ճեմարանի յառանձին տեղւոջ գտանի հիւանդանոց ընդ տեսչութեամբ հմուտ բժշկի. ուր և վասն հանապազօրեայ բարեկարգութեան հսկէ 'ի վերայ հիւանդաց պաշտօնեայ ոմն (Գէյլտշէր)։

Ո-սու-ցողական Նպաստք 'ի Ճեմարանի։

32. Ճեմարանն վասն ամենայն աշակերտաց պատրաստեալ ունի զուսումնական նպաստս կամ գործիս՝ միայն առ 'ի գործածութիւն, որպիսի են արուեստակերտ գունտք, աշխարհացոյցք և այլն։ Բաց յայսցանէ՝ ունի ևս 'ի պատրաստի զՄատենադարան, զբազում Զափաբերական և Բնաբանական գործիս, զազգի ազգի բերս երից տարերաց բնութեան, և զհանդիսարար հին գրամոց և մետալից։ Զգրեանս 'ի մատենադարանի եղեալս (որք են աւելի քան զտասն հազար) կարեն վարել միայն ընտիր աշակերտք. իսկ ընտրողութիւն նոցին՝ ըստ առանձին կանոնաց առ այս նիւթ վերաբերելոց՝ կախի զիսոհականութենէ Վերատեսչին։

Տպարան և Յուլարան Ճեմարանին։

33. Ընդ ընթեր Ճեմարանին գտանի գործարան գրատպութեան, զոր յամի Տեառն 1829 կառուցին Հարազատ Ժառանգք Հիմնադրաց Ճեմարանին՝ Ներգործական պետական խորհրդականքն և սենեկապետքն Կայսերական դրան Յովհաննէս և Խաչատուր Յովակիմեանք—Լազարեանք, ծախեալ վասն այնր յարդեանց իւրեանց իբր 30 հազար ռուբլի արծաթ։ 'Ի տպարանի աստ տպագրին մատեանք յայլ և յայլ լեզուս, այն է՝ 'ի Հայոց, 'ի Ռուսաց և 'ի Գաղղիացւոց 'ի ձեռն արագատիպ մեքենայից ընտիր և նորաձև տառիւք։ Տպարանն Ճեմարանիս ունի նաև զձուլարան տառից, որ Ճոխն է նորահնար և ընտիր մեքենայիւք և գործեօք։

(Հանէալ 'է մատենէն „Ցիշատակարան Լազարեան Տոհմի" Յուլիոսեալց, Լրոմբրիալց 'է Մ. Մոսկուայոյ 'է 1856 ամի)։

ՀԱՅԿ. ՍՍՀ ԳԱ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ГОС. ПУБЛ. БИБЛИОТЕКА
ՀՍՍՌ-Арм.ССР
Ա. ՄԱՍՈՒՆՅԱՆ

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0835288
<< Ազգային գրադարան
NL0362518